

BORGES I 'PATAFIZYKA

Celem niniejszego projektu jest kompleksowa analiza i opis filozoficznych powiązań idei Jorge Luisa Borgesa (1899-1986) i 'patafizyki, stworzonej w XIX wieku przez Alfreda Jarry'ego fikcyjnej nauki wyimaginowanych rozwiązań, badającej zasady rządzące wyjątkami i opisującej świat, który jest uzupełnieniem naszego. Główna hipoteza projektu zakłada, że Borges jest oryginalnym 'patafizycznym' myślicielem, co można dostrzec w jego podejściu do poetyckiego wpływu, nauki, poznania i interpretacji rzeczywistości i kultury, a także do kwestii „ja”. Zamierzam zbadać wszystkie te problemy i zaproponować opis „Borgesowskiej 'patafizyki”, łączącej teorie literaturoznawcze i krytyczne. Borges był jednym z najważniejszych pisarzy XX wieku, uznanym nie tylko w rodzimej Argentynie, lecz także na całym świecie. Jego prace wpłynęły na największe umysły epoki, jak Gilles Deleuze czy Michel Foucault, a także na wielu krytyków literackich, jak John Barth i Gérard Genette, którzy umieścili go w centrum swych teorii postmodernizmu i intertekstualności. Problem stawiany w tym projekcie nigdy nie był jednak badany. 'Patafizyczny charakter idei Borgesa zaobserwował tylko Juan Esteban Fassio, tłumacz Jarry'ego na hiszpański i członek pierwotnego Collège de 'Pataphysique (instytucji „badań uczonych i bezużytecznych” założonej w Paryżu w 1948 r.). Połączenie Borgesa i 'patafizyki zostało też wykorzystane przez Christiana Böka w monografii *'Pataphysics. The Poetics of an Imaginary Science* (2002), lecz na zasadzie anegdoty.

Zestawienie Borgesa i 'patafizyki jest innowacyjnym, oryginalnym podejściem do twórczości argentyńskiego autora, które pozwoli nam w najpełniejszy sposób zaprezentować wywrotowy potencjał jego tekstów i wypełnić lukę w aktywnej i bogatej dziedzinie badań nad Borgesem. Projekt stanowić będzie również istotny wkład w teorię literacką i krytyczną, dodając nowe konteksty do badań filozoficznych powiązań Borgesa. Celem projektu jest wykazanie 'patafizycznego charakteru tych spośród tekstów i pomysłów Borgesa, które dotyczą ważniejszych problemów teoretycznych: wpływu literackiego, relacji między filozofią, literaturą (a więc i fikcją) a nauką, jak również idei podmiotu konfrontującego się z bezsensownością istnienia. Analiza tych problemów wydaje się dziś szczególnie istotna, gdyż zarówno 'patafizyka, jak i teksty Borgesa, paradoksalnie, są uważane za zjawiska istotne dla badań kreatywnego przetwarzania danych (*creative computing*), oraz mogące przyczynić się do ulepszenia naszej interpretacji ewoluującego technologicznie świata. Ogólny plan projektu zakłada zbadanie powiązań Borgesa i 'patafizyki, które zostały (prawie) wskazane, lecz nigdy ich nie przestudiowano. Istnieją dwa główne obszary, w których te problemy się spotykają: teoria literackiego wpływu Harolda Blooma i badania poświęcone Borgesowi i nauce. Proponuję reinterpretację *The Anxiety of Influence* Blooma (1973), który przyznaje, że teoria wyimaginowanych rozwiązań jest źródłem jego idei, ale ostatecznie wyklucza ze swej interpretacji zarówno 'patafizykę, jak i Borgesa, gdyż wydają się zaprzeczać jego wnioskowi. Jak zauważyłam w kilku artykułach, można w tej sytuacji stwierdzić, że w oparciu o idee Borgesa i 'patafizyki należy skonstruować alternatywną teorię wpływu poetyckiego, której sformułowanie to pierwsze zadanie badawcze tego projektu. Zawiera ono, z jednej strony, teoretyczne podejście do wpływu i intertekstualności wywodzące się z 'patafizyki i tekstów Borgesa, z drugiej - analizę porównawczą trzech przypadków argentyńskich 'patafizyków: Borgesa, Julia Cortáзара i Macedonia Fernández. Teoretycy zajmujący się Borgesem często skupiają się na problemie powiązań między jego tekstami a różnymi koncepcjami naukowymi; zjawiska tego dotyczą, na przykład *Borges y la matemática* Guillerma Martíneza (2003) i *Unthinking Thinking: Jorge Luis Borges, Mathematics and the New Physics* Floyda Merrella (1991). W tego typu pracach Borges zwykle przedstawiany jest jako poważny pisarz, interpretujący rzeczywistość przez pryzmat nauki i metaforycznie opisujący matematyczne lub fizyczne zasady rządzące światem. Niemniej jedna, tego typu podejścia nie biorą pod uwagę radykalnej krytyki Borgesa wobec dyskursu i metod naukowych. Alan Pauls, w eseju *El factor Borges* (2004), stwierdza, że powinno się zaproponować inne odczytanie Borgesa, podkreślające jego humorystyczną, ironiczną, a także niezwykle sceptyczną interpretację świata. Pauls, nieświadomie, postuluje lekturę 'patafizyczną, która mogłaby pozwolić na wytworzenie nowej, metafizyczno-epistemologicznej, 'patafizyczno-Borgesowskiej teorii, co stanowi kolejne zadanie badawcze w tym projekcie. Jego celem jest nie tylko reinterpretacja „naukowości” literatury Borgesa, lecz także rewizja problemu „powagi”. Jej przeciwieństwo to nie tyle szaleństwo czy absurd, co ludyczna i krytycznie zdystansowana postawa wobec rzeczywistości, podważająca prawomocność uzasadnień naukowych i działania zdrowego rozsądku w celu ukazania ich względności i arbitralności. Borges i 'patafizyka stymulują kolejny powrót do namysłu nad zasadnością wytycznych poważnego dyskursu naukowego oraz ponowne podjęcie tematu napięcia między wiedzą i ogłupieniem, badanego nie tylko przez 'patafizyków, lecz także filozofów zajmujących się krytyczną analizą „racjonalności” naszej kultury.

Realizacja projektu wymaga przeprowadzenia kwerend w kilku międzynarodowych ośrodkach (m.in. Borges Center na Uniwersytecie w Pittsburghu, Argentyńskiej Bibliotece Narodowej w Buenos Aires, Ibero-Amerikanisches Institut w Berlinie). Materiały w nich zebrane posłużą do pogłębionego zbadania różnych podejść do 'patafizyki oraz interpretacji Borgesa, a następnie do szczegółowej analizy porównawczej Borgesa i innych 'patafizycznych myślicieli, co ostatecznie doprowadzi do opisu specyficznej 'patafizyki Borgesa, posiadającej konsekwencje dla literatury (argentyńskiej i światowej), teorii i filozofii.